TŐKEI FERENC

KÍNAI FILOZÓFIA

ÓKOR / II. KÖTET

ÉLETMŰSOROZAT

SUNZI 孫子

A HADVISELÉS TÖRVÉNYEI
BINGFA 兵法

1. ALAPVETŐ ELVEK

Sunzi 孫子 mondotta, hogy a háborút (*bing* 兵), amely az ország (*guo* 國) legnagyobb vállalkozása, az élet vagy halál alapja, a megmaradás vagy pusztulás útja (*dao* 道), mindenképpen alaposan tanulmányozni kell. Mert (a háborút) öt tényező határozza meg, s (hét) alapelv segítségével megállapítható a (hadi) helyzet.

Az első (tényező): az út *(dao)*; a második: az ég; a harmadik: a föld; a negyedik: a hadvezér (*jiang* 將); az ötödik: a törvény (*fa* 法).

Az út: el kell érnünk, hogy a nép (*min* 民) ugyanúgy gondolkodjék, mint uralkodója (*shang* 上), s így képes legyen vele együtt meghalni, képes legyen vele együtt élni, anélkül hogy félelmet vagy kétséget ismerne.

Az ég: a homály (*yin* 陰) és a fény (*yang* 陽), a hideg és a hőség, a napszakok és évszakok.[1]

A föld: a távoli és a közeli, a járhatatlan és a járható, a tágas és a szűk, a halál és az élet.

A hadvezér: a bölcsesség (*zhi* 智), a megbízhatóság (*xin* 信), az emberség (*ren* 仁), a bátorság és a szigorúság.

A törvény: a katonai szabályok és a rend, a helyes úton való vezetés, valamint a szükségletekről (*yong* 用) való gondoskodás.

Ezt az öt (tényezőt) minden egyes hadvezérnek ismernie kell, s aki megértette ezeket, győzelmet arat, aki azonban nem értette meg, nem győzhet.

A (hét) alapelv pedig, amelyek segítségével megállapítható a (hadi) helyzet, a következőképpen hangzik:

1. Melyik uralkodó (*zhu* 主) van birtokában a helyes útnak *(dao)*?

2. Melyik hadvezér tehetségesebb?

3. Az eget és földet <a természeti feltételeket> melyik tudja a maga számára hasznosítani?

4. A törvényeket és rendeleteket (*faling* 法令) melyik valósítja meg jobban?

5. Melyik hadsereg (*bing* 兵) az erősebb?

6. A tisztek és a gyalogosok melyik seregben gyakorlottabbak?

7. A jutalmazás és a büntetés melyik seregben világosabb?

Ezek segítségével meg tudjuk állapítani, ki lesz a győztes és ki a vesztes. Az a hadvezér, aki meghallgatja alapelveimet, hadba szállván (*yong* 用), feltétlenül győzelmet arat, s így megmaradhat (hivatalában); ám az a hadvezér, aki nem hallgatja meg alapelveimet, hadba szállván feltétlenül vereséget szenved, s így el kell távolítani (hivatalából). Aki az előnyök (*li* 利) kedvéért meghallgatja ezeket az elveket, az olyan hatalmat (*shi* 勢) teremt magának, amely segíteni fogja őt más dolgaiban is. A hatalom *(shi)*:[2] felmérni az előnyöket *(li)* s tetteinket ahhoz igazítani.

A háború mindig a csalás útját járja. Így ha képesek vagyunk valamire, tegyünk úgy, mintha nem lennénk rá képesek; ha valamit felhasználunk, tegyünk úgy, mintha nem használnánk fel; ha közel vagyunk, keltsük azt a látszatot, hogy távol vagyunk; ha távol vagyunk, keltsük azt a látszatot, hogy közel vagyunk; előnyöket kínálva *(li)* csalogassuk (az ellenséget), sorait megzavarva mérjünk csapást reá; ha mindene megvan, jól készüljünk fel ellene; ha erősebb nálunk, kerüljük el (az összecsapást); ha dühös, vezessük félre; magunkat alantasabbnak mondva tegyük elbizakodottá; ha friss erővel rendelkezik, fárasszuk ki; ha (egységei) szoros kapcsolatban vannak, ziláljuk szét őket; ott támadjuk meg, ahol nem készült fel védekezésre, s akkor küldjük előre (csapatainkat), amikor (az ellenség) éppenséggel nem várja.

Ezektől is függ egy hadvezér (*bingjia* 兵家) győzelme, (csakhogy) ezeket nem lehet előre megítélni.

Általában annak, aki már a csata előtt a templomban (*miao* 廟) biztosra veszi győzelmét, több lehetősége van a sikerre; annak pedig, aki már a csata előtt a templomban is azt fontolgatja, hogy nem fog győzelmet aratni, kevés lehetősége van a sikerre.[3] Több számítás: győzelem; kevesebb számítás: nem-győzelem; hát még ha teljesen hiányzik minden számítás! Ha ezek segítségével vizsgálom a dolgokat, a győzelem és vereség (okai) feltárulnak előttem.

2. A HADVEZETÉS

Sunzi 孫子 mondotta:
Minden háborús vállalkozásnak (*yongbing* 用兵) törvénye, hogy ha van ezer könnyű harckocsink és ezer nehéz hadiszekerünk, valamint százezer pajzsos emberünk, de számukra az élelmet ezer mérföldről kell szállítani, akkor a belső és külső kiadásokra, vendégek és látogatók fogadására, lakkra és enyvre,[4] kocsikra és fegyverekre naponta el kell költeni ezer *jin* 金 pénzt,[5] mert csak így állíthatunk ki egy százezer főnyi hadsereget.

Ha úgy vezetjük a háborút, hogy a győzelem sokáig várat magára, akkor eltompítjuk fegyvereinket, letörjük a hegyüket; fallal körülvett városokat (*cheng* 城) ostromolva erőnk megtörik; ha seregünket sokáig tartjuk távol (a fővárostól), az ország (*guo* 國) nem bírja majd el a költségeket.

Ha pedig eltompítottuk fegyvereinket, letörtük a hegyüket, megroppantottuk erőnket és kimerítettük a javakat (*huo* 貨), akkor a különböző fejedelmek (*zhuhou* 諸侯) kapva kapnak ezen s fellázadnak ellenünk, és hiába minden bölcsesség, nem tudjuk többé jóra fordítani azt, ami következik.

Ezért olyan háborúról, amelyet ügyetlenül bár, de gyorsan vezettek, még csak hallhatunk, olyat azonban, amelyet ügyesen vezettek volna, csak éppen lassan, sohasem láthatunk.

Még sohasem fordult elő, hogy egy háború, amely sokáig húzódott volna, valaha is hasznára vált volna az országnak. Aki tehát nem érti meg teljesen a hadviselés okozta károkat, az nem képes teljesen megérteni a hadviselésből fakadó előnyöket sem.

Aki ért a hadvezetéshez, az katonákat nem soroztat másodszor, élelmet pedig nem szállíttat harmadszor.[6] Ha a hadifelszerelést saját országunktól kapjuk, de élelmünket az ellenségtől szerezzük, akkor a hadseregnek mindig lesz elegendő élelme.

Az ország elszegényedik, ha a seregnek messzire kell (élelmet) szállítani; a messzire való szállítás: a nép (*boxing* 百姓) szegénysége.

(Másrészt) a sereg közelébe (útjába) eső emberek drágán adják el (portékájukat), s ha drágán adják (portékájukat), a nép *(boxing)* javai megint csak kimerülnek, és ha (népünk) javai kimerülnek, nehézzé válik az adók beszolgáltatása.

Ha pedig erőnk megtört, és a javak kimerültek, akkor a középső síkságon (*zhongyuan* 中原) belül üressé lesznek a házak (*jia* 家), s a nép *(boxing)* kiadásra fordítható (javai) hét tizeddel csökkennek, a fejedelmi ház (*gongjia* 公家) vagyonából pedig tönkremennek a kocsik, elfogynak a lovak, s a páncélok és sisakok, íjak és nyilak, lándzsák és kisebb vagy nagyobb pajzsok, ökrök és nagy szekerek állománya hat tizeddel megcsappan.

Ezért a bölcs hadvezérnek gondja van rá, hogy élelmet az ellenségtől szerezzen. Egy *zhong* 鍾 élelem, amit az ellenségtől veszünk el, húsz *zhong*nak felel meg a sajátunkból. Egy *shi* 石 takarmány az ellenségtől, megfelel húsz *shi*nek a sajátunkból.[7]

Ezért az ellenséget megölni: dühöngés; ám az ellenségtől elvenni: javaink gyarapítása (*huo* 貨).

Ha tehát hadiszekerekkel vívott harcban már több mint tíz kocsit sikerült megszereznünk, akkor jutalmazzuk meg azokat, akik elsőként szerezték meg ezeket, s cseréljük ki rajtuk a zászlókat. A (szerzett) kocsikat keverjük össze (a sajátjainkkal), úgy használjuk őket, a foglyul ejtett katonákkal pedig bánjunk jól, gondoskodjunk róluk. Ekkor elmondhatjuk, hogy legyőzvén az ellenséget megnöveltük saját erőnket.

Tehát a háborúban a győzelem az, ami fontos, nem pedig az, hogy sokáig bírjuk.

Így a hadvezér, aki tudja, mi a háború, irányítója lesz a nép sorsának (*min zhi siming* 民之司命), és ura az ország s a családok (*guojia* 國家) biztonságának.

3. A TÁMADÁS KITERVELÉSE

Sunzi 孫子 mondotta:

Minden hadviselésnek törvénye, hogy legjobb épségben hagyni az (ellenséges) országot (*guo* 國), elpusztítani már nem olyan jó; legjobb épségben hagyni az (ellenséges) hadsereget (*jun* 軍), szétverni már nem olyan jó; legjobb épségben hagyni (az ellenség) *lü*it 旅, szétverni őket már nem olyan jó; legjobb épségben hagyni (az ellenség) *zu*it 卒, szétverni őket már nem olyan jó; sőt legjobb épségben hagyni még a *wu*kat 伍 is, szétverni őket már nem olyan jó.[8]

Ezért száz harcot vívni és százszor győzni nem a legjobb a jók

között. Nem is harcolni, mégis alávetni az ellenséges sereget: ez a legjobb a jók között.[9]

Így a legjobb hadsereg az, amelyik meghiúsítja az ellenség terveit; csak ezután következik az, amelyik szétzúzza az ellenség szövetségeseit, majd utána az, amelyik harcot vív az ellenséges sereggel, s végül az a legrosszabb, amelyik városfalakat (*cheng* 城) kezd ostromolni.

Városfalak ostromlásának törvénye, hogy ilyesmit csak akkor csináljunk, ha más lehetőség nincsen. Mert a nagy pajzsok és ostromkocsik, valamint a különféle hadifelszerelések készítésére három hónap is éppen csak hogy elég, azután meg a sáncok megépítését nem lehet befejezni újabb három hónapnál előbb. Ha pedig a hadvezér nem tud uralkodni türelmetlenségén, és katonáit hangya-rohamra[10] küldi, akkor harcosainak egyharmadát pusztulásba dönti, de a városfalakat nem foglalja el. Ez az ostromlás szerencsétlensége.

Így aki igazán ért a hadviseléshez, úgy töri meg az idegen sereget, hogy nem vív csatát vele; úgy foglalja el az idegen városfalat, hogy nem ostromolja meg; úgy semmisíti meg az idegen fejedelemségeket (*guo* 國), hogy nem tart sokáig (a háború). S minthogy a (kölcsönös) sértetlenség által igyekszik győzni az égalattiban, a fegyverek alkalmazása nélkül is biztosítani tudja magának az előnyöket (*li* 利). Ez a csellel való támadás törvénye.

Ezért a hadviselésnek törvénye, hogy ha tízszeres (túlerővel rendelkezünk), körül kell zárnunk (az ellenséget); ha ötszörössel, meg kell támadnunk; ha kétszeressel, akkor meg kell osztanunk (erőit); ha ugyanakkora az erőnk, akkor is képesnek kell lennünk csatát vívni vele; de ha erőnk kisebb, akkor képesnek kell lennünk a védekezésre; s ha erőnk nem is mérhető (az ellenségéhez), akkor tudnunk kell kitérni előle. A kis erőkkel való szilárd ellenállás ugyanis csak oda vezethet, hogy a nagyobb erőkkel rendelkező ellenség fogságba ejt bennünket. A hadvezér a fejedelemség *(guo)* pillére. Ha ez a pillér hibátlan, akkor a fejedelemség feltétlenül erős, de ha ez a pillér hibás, akkor a fejedelemség feltétlenül gyenge.

Ezért a fejedelem (*jun* 君) három esetben zúdíthat szerencsétlenséget a hadseregre: 1. Ha nem érti meg, hogy a hadsereg nem képes előrehaladni, és parancsot ad az előnyomulásra; ha nem érti meg,

hogy a hadseregnek nem szabad visszavonulnia, és parancsot ad a visszavonulásra. Ekkor mondjuk azt, hogy bilincsbe verte a hadsereget. 2. Ha nem érti meg a hadsereg (*sanjun* 三軍) sajátos feladatait, és ugyanúgy kezeli, mintha a hadseregnek egyszerű kormányzásáról lenne szó, akkor a hadsereg tisztjei (*shi* 士) megzavarodnak. 3. Ha nem ismeri a hadsereg taktikáját, és úgy kezeli a hadsereget, mint az állami hivatalokat, akkor a hadsereg tisztjei nem tudják, mit tegyenek. De ha a hadsereg megzavarodott, és már nem tudja, mit tegyen, akkor a szomszédos fejedelmek (*zhuhou* 諸侯) ki tudják használni nehézségeinket. Akkor elmondhatjuk, hogy (a fejedelem) felfordulásba döntötte a hadsereget, és (az ellenségnek) biztosította a győzelmet.

Ezért a győzelem megismerésének öt alapelve van:

Aki megérti, mikor szabad harcba bocsátkozni és mikor nem, az győz.

Aki nagy és kicsiny sereget egyaránt jól tud vezetni, az győz.

Akinél a felettesek (*shang*上) és alárendeltek (*xia* 下) ugyanazt akarják, az győz.

Aki maga elővigyázatos és ki tudja várni (az ellenség) elővigyázatlanságát, az győz.

Amelyik hadvezér tehetséges, és fejedelme nem tartja pórázon, az győz.

Ez az öt alapelv a győzelem megismerésének útja.

Ezért mondják, hogy ha ismerjük az ellenséget (*bi* 彼) és ismerjük magunkat is, akkor száz csatában sem jutunk veszedelembe; ha azonban nem ismerjük az ellenséget, csak magunkat ismerjük, akkor egyszer győzünk, másszor vereséget szenvedünk; és ha sem az ellenséget, sem magunkat nem ismerjük, akkor minden egyes csatában feltétlenül végveszély fenyeget bennünket.

4. A FORMA[11]

Sunzi 孫子 mondotta:

A régi időkben azok, akik igazán értettek a harchoz, mindenekelőtt legyőzhetetlenné tették magukat, s úgy várták ki az alkalmat, amikor az ellenség legyőzhető volt.

A legyőzhetetlenség rajtunk múlik, de a legyőzhetőség az ellenségen. Ezért van, hogy aki igazán ért a harchoz, az legyőzhetetlenné

tudja tenni önmagát, de nem képes elérni, hogy az ellenség mindig legyőzhető legyen.

Ezért mondják, hogy a győzelem feltételeit megismerhetjük, de valóban győzelmet aratni nem mindig tudunk.

A legyőzhetetlenség: védekezés. A győzni tudás: támadás. A védekezés azt jelenti, hogy még hiányzik valami; a támadás pedig azt, hogy minden bőségben van.

Aki ért a védekezéshez, elrejtőzik a kilencedik föld mélyébe; aki ért a támadáshoz, az a kilencedik ég magasából üt rajta (az ellenségen). Így lehetünk képesek az egyik esetben valóban megvédelmezni magunkat, a másik esetben meg biztosítani a győzelmünket.

Aki a győzelem feltételeiből nem lát többet, mint amit az egyszerű emberek (*zhongren* 眾人) is tudnak, az nem a legjobb a jók között. Még ha győz is egy csatában, s az egész égalatti jónak mondja, akkor sem a legjobb a jók között.

Mert aki fel tud emelni egy őszi szőrszálacskát, az még nem nagy erejű; aki látja a napot és holdat, az még nem éles szemű; aki hallja a mennydörgés robaját, az még nem finom hallású.

A régi időkben azok, akikről azt mondták, hogy értenek a harchoz, mindig könnyű győzelemmel győztek. Azoknak győzelme tehát, akik igazán értettek a harchoz, nem szerzett hírnevet és nem ismert hőstetteket.

Azért győztek a harcban, mert nem követtek el hibát. Aki nem követ el hibát, annak vállalkozásai mindig győzelemhez vezetnek, s olyanok fölött aratja győzelmét, akik már eleve vereséget szenvedtek.

Így hát a harchoz az ért igazán, aki szilárdan áll abban a helyzetben, amelyben nem szenvedhet vereséget, s ugyanakkor nem szalasztja el azt (a helyzetet), amelyben az ellenségnek vereséget kell szenvednie. Ezért győzelmet aratni az a hadsereg fog, amelyik először győz és csak azután keresi a harcot; vereség pedig arra a hadseregre vár, amelyik először harcol és csak azután keresi a győzelmet.

Aki igazán ért a hadviseléshez, az mindig a helyes utat (*dao* 道) követi és betartja a háború törvényeit (*fa* 法). Csak így tudja eligazítani a győzelem és vereség dolgát.

A háború törvényei (*bingfa* 兵法) közül első a távolság (*du* 度), második a mennyiség (*liang* 量), harmadik a szám (*shu* 數), negye-

dik a súly (*cheng* 稱), ötödik a győzelem (*sheng* 勝).[12] A terület (*di* 地) hozza létre a távolságot, a távolság hozza létre a mennyiséget, a mennyiség hozza létre a számot, a szám hozza létre a súlyt, a súly hozza létre a győzelmet.

A győzelmes hadsereg egy *yi* 鎰 súlyhoz hasonlít a *zhu*hoz 銖 mérve, a vereséget szenvedő hadsereg egy *zhu* súlyhoz hasonlít a *yi*hez mérve.[13] A győztes, ha csatát vív, olyan, mint az ezer *ren* 仞 magasból a mélybe zúduló vízesés. Ez hát a forma (*xing* 形).

5. AZ ERŐ[14]

Sunzi 孫子 mondotta:
Hogy nagy tömeget vagy kevés embert kell-e irányítani, az mindig a felosztástól (*fen* 分) és a számarányoktól (*shu* 數) függ. Hogy nagy tömeget vagy kevés embert kell-e harcba vetni, az mindig a formától (*xing* 形) és a nevektől (*ming* 名) függ.

Ahhoz, hogy az ellenséggel való elkerülhetetlen összecsapáskor sohase szenvedjen vereséget a hadsereg, szükséges a cselvetés (*qi* 奇) is, meg a közvetlen harc (*zheng* 正) is. A hadsereg csapásának olyannak kell lennie, mint amikor malomkő zuhan egy tojásra: ez az üresség és teltség elve (*xushi* 虛實).[15]

Minden csatában egyenes támadással *(zheng)* vehetjük fel az érintkezést az ellenséggel, de cselvetéssel *(qi)* győzünk. Ezért aki ért hozzá, hogyan alkalmazzon cselvetést, az (képességeiben) határtalan, mint az ég és föld <a természet>, és kimeríthetetlen, akár a folyók és folyamok.

A vég és az újrakezdés: a nap és a hold (váltakozása); a halál és az új élet: a négy évszak (váltakozása). Hang öt van csupán, de az öt hangnak váltakozása (*bian* 變) annyiféle, hogy nem győzzük hallgatni. Szín öt van csupán, de az öt színnek váltakozása annyiféle, hogy nem győzzük szemlélni. Íz öt van csupán, de az öt íznek váltakozása annyiféle, hogy nem győzzük kóstolgatni.[16] A csatában erőt érvényesíteni (*shi* 勢) csak két módszerrel lehet: cselvetéssel és közvetlen harccal; de a cselvetés és a közvetlen harc váltakoztatása annyiféle lehet, hogy nem győzzük kimeríteni. A cselvetés és a közvetlen harc egymásból kell hogy fakadjon, véget nem érő nagy körforgásban, s akkor (változataikat) ki is tudná kimeríteni!

A rohanó folyó gyorsasága, amely sziklákat is képes magával ragadni: ez az erő (*shi* 勢). A ragadozó madár gyorsasága, amellyel villámgyorsan tud lecsapni áldozatára: a csapás kiszámítottsága (*jie* 節). Ezért aki igazán ért a harchoz, annak ereje *(shi)* végzetes, számítása *(jie)* pedig pontos. Erőnket az íj megfeszítéséhez, kiszámítottságunkat pedig a nyíl kilövéséhez lehessen hasonlítani.

Kavargásban és zűrzavarban felfordulást mutat a harc, de ez mégsem lehet igazi felfordulás. A gomolygásban és összevisszaságban formánk (*xing* 形) kerekké válhatik,[17] de vereséget mégsem szenvedhetünk. A felfordulás (*luan* 亂)a rendből (*zhi* 治) keletkezik, a gyávaság a bátorságból születik, a gyengeség az erőből jön létre. A rend vagy felfordulás a számarányoktól *(shu* 數) függ, a bátorság vagy gyávaság az erőtől *(shi),* erő és a gyengeség pedig a formától *(xing).*

Ezért aki ért hozzá, hogyan kell az ellenséget mozgásba hozni, az olyan formát mutat *(xing)* neki, hogy az ellenség feltétlenül követni kezdi, olyasmit nyújt neki, amit az ellenség feltétlenül meg akar ragadni, s előnyöket kínálva fel (*li* 利), úgy tudja mozgásba hozni (az ellenséget), hogy aztán leshelyen várhasson reá.

Így aki igazán ért a harchoz, mindig csak azt keresi, ami saját erejéből *(shi)* futja, és nem követel meg semmit másoktól. Embereit is akkor képes jól megválasztani, ha feladataikat erejükhöz *(shi)* méri.

Ha erejükhöz mérten látja el őket feladatokkal, akkor emberei (oly könnyen mozognak majd) a csatában, ahogy a fatörzs vagy a kő gurul (lefelé). A fatörzsnek és a kőnek alaptermészetéből következik (*xing* 性), hogy sík helyeken nyugalomban marad, lejtőkön pedig mozgásnak indul, s az is, hogy ha éppen négyszögletes, akkor megáll nyugodtan, ha pedig kerek, akkor gurulni kezd.

Ha tehát a csatában jól alkalmazzuk az emberek erejét *(shi),* akkor (úgy mozognak, mint amikor) egy ezer *ren* magas hegyről gömbölyű szikla gördül alá. S éppen ez az erő *(shi).*

6. AZ ÜRESSÉG ÉS A TELTSÉG ELVE

Sunzi 孫子 mondotta:
Általában úgy van, hogy aki előbb érkezik a csata helyére s ott várja meg az ellenséget, az ereje teljében van, aki pedig később érkezik

a csata helyére és sietve kénytelen felvenni a harcot, az máris kimerült. Aki tehát igazán ért a harchoz, az maga irányítja az ellenséget s nem hagyja magát az ellenség által irányítani.

Aki el akarja érni, hogy az ellenség magától jöjjön hozzá, az előnyöket csillogtasson meg (*li* 利) neki; aki pedig el akarja érni, hogy az ellenség ne tudjon odajönni hozzá, az károsodással fenyegesse meg *(hai* 害). Így az ellenséget, ha ereje teljében van, képesek vagyunk kifárasztani, ha jóllakott, képesek vagyunk kiéheztetni, s ha nyugodtan áll, képesek vagyunk mozgásba hozni.

El kell hagyni azt a helyet, ahol gyors támadás várható, s gyorsan le kell csapni ott, ahol éppen nem várják.

Aki ezer mérföldet akar megtenni úgy, hogy közben ereje ki ne merüljön, az meneteljen olyan területen, ahol ellenséget nem talál. Aki támad és feltétlenül hódítani akar, az ott támadjon, ahol nem tudnak védekezni. Aki védekezik és feltétlen biztonságot akar, az ott védekezzék, ahol nem tudják (könnyen) megtámadni.

Ezért jól támadni annyit jelent, hogy az ellenség nem tudja, hol védekezzék, jól védekezni pedig annyit, hogy az ellenség nem tudja, hol támadjon. Olyan rejtett, olyan titokzatos ez (a művészet), hogy nincs is testi alakja (*wuxing* 無形); s olyan isteni, olyan varázslatos, hogy nincs is hangja! Így válhatunk sors-istenné (*siming* 司命) az ellenség felett.

Ha feltartóztathatatlanul akarunk előretörni, akkor (az ellenség) ürességére (*xu* 虛) kell irányítanunk a csapást. Ha üldöztetés nélkül akarunk visszavonulni, akkor oly gyorsnak kell lennünk, hogy lehetetlen legyen utolérni bennünket.

Így ha én csatát akarok kezdeni, akkor építsen bármily magas sáncokat és ásson bármilyen mély árkokat az ellenség, elkerülhetetlenül harcba fog bocsátkozni velem, mert támadásom arra kényszeríti, hogy mentse magát (védekezzék). De ha én nem akarok harcba bocsátkozni, akkor kiválasztom a helyet, ahol védekezhetem, s az ellenségnek nem lesz módja csatát kezdeni velem, mert én elmozdítottam a számára megfelelő helyről.

Ha tehát valamely formát mutatok (*xing* 形) az ellenségnek, de valójában nem az a formám *(wuxing),* akkor én zárt és egységes maradok (*zhuan* 專), az ellenség azonban részekre szakad (*fen* 分). Az én zártságom egyetlen egységet alkot, az ellenség megosztottsága azonban tíz egységet; így aztán egységeit tízszeres erővel

támadhatom meg. Az én erőm megnövekedett, az ellenségé pedig csökkent, s minthogy nagyobb erővel tudok csapást mérni a kisebb erőre, ugyancsak kevesen mernének velem csatát kezdeni.

Azt a helyet, amit a harchoz elfoglalunk, (az ellenségnek) nem szabad ismernie, mert ha nem ismeri (helyünket), akkor az ellenségnek sok helyütt kell harcra készen állnia. Ha pedig ellenségünk sok helyütt kénytelen harcra készen állni, akkor ugyancsak kevesen lesznek, akik velünk fel tudnák venni a harcot.

Mert aki készen áll elöl, annak kevés ereje marad hátul; aki készen áll hátul, annak kevés ereje marad elöl; aki készen áll a bal szárnyon, annak kevés ereje marad a jobb szárnyon; aki készen áll a jobb szárnyon, annak kevés ereje marad a bal szárnyon. Hiszen aki nem akarja, hogy valahol készületlenül álljon, az más helyen kénytelen csökkenteni erőit. Így csupán erejét csökkenti az, aki felkészülni igyekszik az ellenség támadására, de megsokasítja erejét az, aki ellenségét tudja rákényszeríteni, hogy felkészüljön őellene.

Ezért ha tudjuk a csata helyét és tudjuk a csata napját, akkor lehetünk akár ezer mérföldnyire is, képesek vagyunk megvívni a harcot. De ha nem tudjuk sem a csata helyét, sem a csata napját, akkor bal szárnyunk nem képes segíteni a jobb szárnynak, jobb szárnyunk nem képes segíteni a bal szárnynak, elővédünk nem képes segíteni a hátvédnek, hátvédünk nem képes segíteni az elővédnek. Különösen akkor (van így), ha a távolság több tíz mérföld, de így van néhány mérföld közelségben is.

Ha az én mércémet alkalmazzuk, akkor a Yue-beliek 越 serege lehet akármilyen nagy, mit használhat ez nekik a győzelem vagy vereség dolgában? Erről mondják, hogy a győzelmet cselekvésünk tudja biztosítani. Lehet az ellenségnek bármily sok katonája, mégis el lehet érni, hogy még csak ne is kerüljön sor küzdelemre.

(Az ellenség) megítéléséhez tehát meg kell ismernünk sikert (*de* 得) vagy kudarcot (*shi* 失) hozó terveit, kikémleléséhez meg kell ismernünk a mozgását és nyugalmát irányító elveket. Ha valamilyen formát mutatunk *(xing)* neki, megismerhetjük életének és halálának helyét; ha pedig megütközünk vele, akkor megtudhatjuk, hol van meg bőségben mindene, és hol hiányzik valamije.

Így a hadseregnek akkor adjuk a lehető legtökéletesebb formát *(xing),* amikor már nincs is érzékelhető formája *(wuxing).* Mert ha nincs érzékelhető formája, akkor a legtapasztaltabb kém (*jian*

間) sem tud kifürkészni semmit, és a legbölcsebb ember sem tud eligazodni rajtuk.

Aki a formára *(xing)* tud támaszkodni, az a győzelem dolgát a sokaság (*zhong* 眾) vállára rakja, bár a sokaság ezt nem tudhatja. Mindenki ismerheti azt a formát, amellyel győzelmet arattunk, de senki ne ismerje azt a formát, amellyel a győzelmet megszerveztük. Ezért a csatában szerzett győzelem nem ismétlődhet meg (ugyanúgy), de a (mindenkori) formához való alkalmazkodás (változatai) kimeríthetetlenek.

Hadseregünk formája (*bingxing* 兵形) hasonló legyen a vízhez. A víz formája olyan, hogy elkerüli a magasat és siet az alacsonyabban levő helyekre. A hadsereg formája olyan legyen, hogy kerülje el a teltséget (*shi* 實) és mérjen csapást az ürességre (*xu* 虛). A víz a földterülethez igazodik, úgy irányítja folyását; a hadsereg az ellenséghez igazodjék, úgy biztosítsa magának a győzelmet.

Ezért a hadseregnek ne legyen állandó helyzete (*changshi* 常勢), mint ahogy a víznek sincs állandó formája (*changxing* 常形). Aki azáltal szerzi meg a győzelmet, hogy az ellenséghez igazodva mindig képes változtatásokat és átalakításokat hajtani végre (*bianhua* 變化), azt méltán nevezhetnénk varázserővel rendelkezőnek (*shen* 神).[18]

Mert az öt elem (*wuxing* 五行) közül egyik sem lehet állandó győztes (*changsheng* 常勝), a négy évszak közül egyik sem maradhat meg örökre (*changwei* 常位).[19] A napnak is van hosszúsága és rövidsége, a holdnak is van élete és halála.

7. A HADSEREG HARCA

Sunzi 孫子 mondotta:
Minden hadvezetésnek törvénye, hogy a hadvezér, amikor megkapja fejedelmétől (*jun* 君) a parancsot (*ming* 命), felállítja a hadsereget, összegyűjti a sokaságot, majd találkozik (az ellenséggel) és tábort ver, de semmi sem lehet nehezebb, mint a hadsereg harca.

A hadsereg harcában az a nagyon nehéz, hogy a kerülőutat egyenes úttá kell változtatni, s a szerencsétlenséget előnnyé kell változtatni. Így kerülőútra az szánja rá magát, aki előnyök felkínálásával félre akarja vezetni (az ellenséget). És ha később indult ugyan az ellenségnél, mégis előbb érkezik céljához, akkor megértette, mi a kerülőút és egyenes út taktikája.

A csapatok harca tehát előnyökkel járhat, de a csapatok harca veszedelembe is dönthet. Ha az egész hadsereg bevetésével küzdünk az előnyökért, akkor nem érjük el célunkat. Ha meg a könnyen mozgó csapatok bevetésével küzdünk az előnyökért, akkor lemaradnak a szállítószekerek.

Így ha védőfegyvereinket levetve rohanunk előre, meg nem állva sem nappal, sem éjjel, ha kétszeres utat teszünk meg, több (napi) menetet összetéve, ha tehát száz mérföldnyi távolságból próbálunk küzdeni az előnyökért, akkor bizony fogságba kerül a hadsereg három részének vezére,[20] mert hiába sietnek előre az erősek, a kimerültek hátramaradnak, és a seregnek csupán egytizede érkezik célhoz. Ha ötven mérföldről próbálunk küzdeni az előnyökért, akkor is elveszíthetjük a fővezért, mert a seregnek csupán a fele ér célhoz; sőt, ha harminc mérföldről küzdünk előnyökért, akkor is csak a sereg kétharmad része ér célhoz.

Tehát a hadsereg, ha nincsenek szállítószekerei, elpusztul; ha nincs élelme, elpusztul; ha nincs készlete, elpusztul.

Ezért a hadseregnek csalás segítségével kell megállnia helyét, az előnyök szerint kell mozognia, s az erők megosztása (*fen* 分) vagy egyesítése (*he* 合) útján kell változnia.

Egyszer legyen gyors, akár a szélroham, máskor azonban nyugodt, akár az erdő; egyszer úgy törjön előre és úgy pusztítson, akár a tűzvész, máskor legyen mozdulatlan, akár a hegy; egyszer legyen kiismerhetetlen, akár a sötétség, máskor meg úgy mozogjon, mint a mennykőcsapás. Egy vidék (*xiang* 鄉) kifosztásakor két részre kell osztani *(fen)* a sereget, egy terület elfoglalásakor meg kell osztani az előnyöket. Megfontolt és mérlegelt legyen minden mozdulatunk. A Hadsereg vezetése (című könyvben)[21] olvashatjuk: „A beszédet nem hallhatja meg mindenki, ezért vezették be a bronzdobokat; a jeladást nem láthatja meg mindenki, ezért vezették be a jelzőzászlókat."

A bronzdobok és jelzőzászlók tehát arra valók, hogy velük egyesíteni tudjuk embereink fülét és szemét; és ha minden emberünket egyetlen célra tudjuk összpontosítani, akkor nem fordulhat elő, hogy csak a bátrak törnek előre, s nem fordulhat elő, hogy csak a gyávák vonulnak vissza. Ez a sokaság vezetésének (*yongzhong* 用眾) törvénye.

Így éjszakai csatában (alkalmazzunk) tüzet és dobot, nappali

csatában pedig sok jelzőzászlót; ezekkel még az ellenség fülére és szemére is hatni lehet. Ezekkel egy egész hadsereget (*sanjun* 三軍) meg tudunk fosztani a bátorságától (*qi* 氣), és a hadvezérnek valósággal eszét vehetjük.

Úgy van az, hogy reggel a bátorság *(qi)* még friss, napközben azonban elernyed, estére pedig kihuny. Ezért aki igazán ért a hadviseléshez, az elkerüli a friss bátorságot, de csapást mér a lankadtra és kihunyóra. Ez a bátorsággal való törődés.

A mi rendünk (*zhi* 治) segítségével várhatjuk ki a felfordulást (az ellenségnél), a mi nyugalmunk segítségével várhatjuk ki a nyugtalanságot (az ellenségnél). Ez az érzelmekkel való törődés.

Ha (az ellenség) közel van, várjuk ki, amíg eltávolodik; ha ereje teljében van, várjuk ki, amíg elfárad; ha éppen jóllakott, várjuk ki, amíg megéhezik. Ez az erővel való törődés.

Ne bocsátkozzunk közvetlen harcba (*zheng* 正) mindaddig, míg rendben vannak az ellenség zászlói; ne támadjunk rá mindaddig, míg teljes harci rendben állnak csapatai. Ez a változással való törődés.

Aki jó előre megérti a kerülőút és egyenes út taktikáját, az győzelmet fog aratni. Ez a hadsereg harcának legfőbb törvénye.

8. A KILENC VÁLTOZÁS[22]

Sunzi 孫子 mondotta:
Minden hadviselésnek törvénye legyen, hogy magaslaton állókra ne támadjunk (alulról), dombról lefelé jövőkkel ne szálljunk szembe, cselből menekülőket ne kezdjünk üldözni, harcra kész katonákat ne támadjunk meg, csalétekként kitett fegyvereknek ne essünk áldozatul, hazatérő seregnek ne álljuk el az útját, körülzárt seregnek biztosítsunk egérutat, végső szorultságban levőket ne nyomorgassunk tovább, pusztasággá lett vidéken ne maradjunk meg.

Vannak tehát utak, amelyeken nem szabad járnunk, vannak hadseregek, amelyeket nem szabad megtámadnunk, vannak városfalak, amelyeket nem szabad megostromolnunk, vannak területek, amelyeken nem szabad felvennünk a harcot, és vannak fejedelmi parancsok, (*junming* 君命), amelyeket nem szabad elfogadnunk (végrehajtanunk). Ezért csak az a hadvezér tudja, hogyan vezesse a háborút, aki tökéletesen megértette a „kilenc változás" kínálta

előnyöket. Az a hadvezér pedig, aki nem értette meg a „kilenc változás” kínálta előnyöket, hiába ismeri a terepformákat (*dixing* 地形), mégsem képes biztosítani magának a terep (*di* 地) előnyeit. Aki hadsereget vezet anélkül, hogy jól ismerné a „kilenc változás” művészetét (*shu* 術), az hiába ismeri az „öt előnyt” (*wuli* 五利), mégsem képes sikeresen vezetni az embereit.

Így a bölcs (hadvezér) megfontoltsága mindig összeköti egymással az előnyt és a hátrányt. Ha az előnyökhöz mindig hozzászámítjuk (a hátrányokat is), akkor vállalkozásaink sikerében megbízhatunk; s ha a hátrányokhoz mindig hozzászámítjuk (az előnyöket is), akkor minden szerencsétlenséget el tudunk hárítani.

Ezért a különböző fejedelmeket (*zhuhou* 諸侯) hátrányok okozásával tudjuk hatalmunknak alávetni, majd a kötelességek (meghatározása) útján tudjuk szolgálatra fogni, és előnyök biztosításával tudjuk ösztönözni őket.

A hadviselésnek törvénye legyen tehát: soha ne bízzuk magunkat arra, hogy (az ellenség) nem érkezik meg, hanem kövessünk el mindent, hogy készen álljunk fogadására; soha ne bízzuk magunkat arra, hogy (az ellenség) nem támad meg bennünket, hanem kövessünk el mindent, hogy ne is legyen módja megtámadni bennünket.

Így a hadvezérre öt veszedelem leselkedik. Ha biztosra veszi a halálát, valóban megölhetik; ha mindenképpen élni akar, könnyen fogságba esik; ha gyorsan méregbe gurul, hamarabb előfordul, hogy tiszteletlenül bánnak vele; ha túlságosan kényes a tisztességére, könnyebben megszégyenítik; ha túlságosan szereti az embereket (*aimin* 愛民), azok sok gondot okozhatnak neki.

Ez az öt (veszedelem): túlzásból fakadó hibája (*guo* 過) a hadvezérnek, a hadvezetésnek pedig szerencsétlensége. Ha megverik a hadsereget és megölik a hadvezért, annak oka nagyon sokszor ez az öt veszedelem. Jól meg kell ezt érteni.

9. A MENETELŐ HADSEREG

Sunzi 孫子 mondotta:
A hadsereg elhelyezésekor mindig figyelembe kell vennünk az ellenség (helyzetét); hegyeken való átkeléskor mindig a völgyekre kell támaszkodnunk; mindig a napos oldalt kiszemelve kell

elhelyezkednünk a magaslatokon; ha felülről akarnak harcot kezdeni velünk, mi alulról ne vegyük fel a küzdelmet. Ez a hadsereg megfelelő elhelyezése a hegyvidéken.

Folyón való átkeléskor feltétlenül igyekezzünk minél távolabb kerülni a víztől. Ha az ellenség átkel egy folyón, úgy ér el bennünket, akkor sohasem szabad a vízben fogadnunk (támadását). Ha azonban engedjük, hogy (az ellenség) fele átkeljen, s ekkor támadjuk meg, ezáltal előnyhöz jutottunk. Aki fel akarja venni a harcot, ne legyen nagyon közel a folyóhoz, amikor az ellenséget fogadja. Ha a felső folyásnál esőzések vannak, és a víz zavarosan érkezik, akkor várjuk meg, míg megnyugszik, azután keljünk át rajta. (Víz mentén is) a napos oldalt szemeljük ki, amikor magaslaton foglalunk helyet. Soha ne fogadjuk (az ellenséget) a víz folyásával szemben. Ez a hadsereg megfelelő elhelyezése folyó közelében.

Mocsáron átkelve haladjunk a lehető leggyorsabban, és sehol ne időzzünk. Ha azonban mégis egy mocsár közepében akadunk össze (ellenséges) hadsereggel, akkor a legfontosabb, hogy a vizet s füvet (nyújtó helyekre) támaszkodjunk, a hátunk mögött pedig sűrű erdő legyen. Ez a hadsereg megfelelő elhelyezése mocsár közepében.

Sík területen úgy állítsuk fel a könnyen mozgó (csapatokat), hogy tőlünk jobbra és a hátunk mögött magaslat legyen, mert ha elöl halálos veszély fenyeget, így hátul biztosítva van a menekülés. Ez a hadsereg megfelelő elhelyezése sík területen.

Azok az előnyök, amelyek a hadsereg (elhelyezésének) e négy szabályából fakadnak, Huangdi számára biztosították a győzelmet a négy uralkodó felett.[23]

Általában a hadsereg szeresse a magaslatokat és gyűlölje a mélyen fekvő helyeket, becsülje meg a napfényes oldalt és vesse meg az árnyékos helyeket, gondoskodjék tehát az életfeltételekről (*yangsheng* 養生), megmaradva a valóság talaján (*chushi* 處實). Akkor a hadseregben soha nem üti fel a fejét semmiféle betegség, ez pedig azt jelenti, hogy biztos a győzelem.

Dombok és földhányások között mindig úgy foglaljuk el a napos oldalt, hogy ezek tőlünk jobbra és a hátunk mögött legyenek. Ez a hadseregnek előnyöket biztosít, ez a terep (*di* 地) segítsége számunkra. Ha valamely területen sebes vizű hegyi patakok, természet adta szakadékok (*tianjing* 天井), ismeretlen barlangok (*tianlao* 天牢),

ember nem járta bozótosok (*tianluo* 天羅), halálos mélységek és veszélyt rejtő hasadékok vannak, akkor onnan mindig gyorsan igyekezzünk tovább, és még a közelében se maradjunk.

Amikor a hadsereg olyan vidékre ér, ahol bozótos szakadékok, náddal benőtt mocsarak vagy buja őserdő található, akkor ezeket mindig gondosan át kell kutatnunk, mert ilyen helyeken (az ellenség) kémei lapulhatnak.

Ha az ellenség közel van hozzánk, mégis mozdulatlan marad, akkor valami természet adta védelemre támaszkodik. Ha messze van tőlünk, mégis harcot kezdeményez, akkor csupán azt akarja, hogy csapataink előremenjenek. Ha pedig táborát könnyen hozzáférhetővé teszi számunkra, akkor (csellel) előnyöket akar szerezni.

Ha sok fa mozogni kezd (körülöttünk), akkor (az ellenség) közeledik. Ha mindenfelé fű takarja el a látásunkat, gyanakodnunk kell (hogy ellenség rejtőzik mögötte). Ahol madarak röppennek fel, ott (ellenség) leselkedik. Ahonnan riadtan menekülnek az állatok, ott rejtekhely van. Amikor a por magasra száll, mégpedig egyenesen, akkor hadiszekerek közelednek. Amikor (a por) alacsonyan marad és szélesen szétterül, akkor gyalogos csapatok közelednek. De ha szétoszlik (a por), és hosszan kígyózik, akkor csupán tűzifát szállítanak. Ha pedig (a felvert por) kicsiny és hol itt, hol ott száll fel, akkor (az ellenség) tábort épít a szekereiből.

Ha fojtott hangokat hallunk és növekvő készülődést látunk, akkor (az ellenség) előretörésre készül. Ha beszéde hangoskodó és minduntalan előretöréssel fenyeget, akkor (az ellenség) vissza akar vonulni. Ha semmi sem kényszeríti erre, mégis békét kér, akkor valami titkos tervet forral. Amikor előreküldi könnyű kocsijait, (seregét pedig) ezek oldalán helyezi el, akkor harci rendbe áll fel. Amikor menekülést (színlel), de seregét hadirendbe állítja, akkor elérkezettnek véli a pillanatot. Ha egyik fele előretör, másik fele pedig visszavonul, akkor csalogatni akar bennünket.

Ha (az ellenséges katonák) fegyverükre támaszkodva állnak, akkor éhség gyötri őket. Ha vizet merítvén első dolguk, hogy igyanak belőle, akkor szomjúságtól szenvednek. Ha előnyöket pillanthat meg, mégsem tör előre, akkor (az ellenség) kimerült.

Ahol a madarak megállapodnak, ott nem lehet (ellenség). Ha éjszaka egymást hívogatják (az ellenséges katonák), akkor félnek. Ha seregükben kavarodás (észlelhető), akkor hadvezérüknek

nincsen tekintélye. Ha jelzőzászlóik szüntelenül mozognak, az a felfordulás (jele). Ha tisztjeik (*li* 吏) dühöngenek, akkor fáradtak (a katonák).

Ha gabonával etetik a lovaikat, maguk meg csak húst esznek, katonáik nem akasztják vissza helyükre a borosedényeket és nem is térnek vissza táborukba, akkor végső szorultságukban (mindenre készek). Ha (tisztjeik) nagy barátságosan és udvariasan beszélgetnek embereikkel, akkor elveszítették a tömeg (bizalmát). Ha minduntalan jutalmakat osztogatnak, akkor nehéz helyzetben vannak. Ha meg gyakran büntetnek, akkor is szorult a helyzetük. Ha eleinte szigorúak, később pedig félnek a katonáiktól, akkor semmit sem értenek a dolgukhoz. Amikor (az ellenség) barátságosan és üdvözletekkel közeledik hozzánk, akkor csupán pihenni akar. Ha (az ellenséges) sereg haragosan áll velünk szemben, de múlik az idő, és se össze nem csap velünk, se el nem vonul, akkor nagy figyelemmel kell megvizsgálnunk (hogy vajon mit akar).

A hadsereg számára nem az a legfontosabb, hogy minél több katonája legyen, hiszen nemcsak katonai erővel (*wu* 武) nyomulhatunk előre. Ha éppen elegendő erőt tudunk összpontosítani az ellenség helyes megítélése alapján, akkor máris biztosra vehetjük a győzelmet. Aki azonban meggondolatlan és lebecsüli az ellenséget, az óhatatlanul az ellenség fogságába kerül.

Ha katonáink még nem ragaszkodnak hozzánk eléggé, mégis megbüntetjük őket, akkor nem fognak engedelmeskedni; márpedig ha nem engedelmeskednek, akkor ugyancsak nehéz lesz harcba vinni őket. Ha azonban katonáink már eléggé ragaszkodnak hozzánk, ám büntetéssel sohasem sújtjuk őket, akkor semmi módon nem tudjuk majd harcba vinni őket.

Ezért amikor kiadjuk nekik a parancsokat, alkalmazzuk a polgári elveket (*wen* 文), és ha parancsainkat egy emberként követik, akkor alkalmazhatjuk a katonai elveket (*wu* 武). Így lehetünk biztosak a sikerben.

Ha szokásává tesszük a népnek (*min* 民), hogy amire tanítjuk, mindig teljesítse, akkor a nép mindig engedelmeskedni fog. De ha eltűrjük, hogy ne teljesítse azt, amire tanítjuk, akkor a nép nem fog engedelmeskedni (parancsainknak). Ha parancsainkat megszokott engedelmességgel teljesítik, akkor a sokasággal könnyű lesz szót értenünk.

10. A TEREPFORMÁK

Sunzi 孫子 mondotta:
A terepforma lehet járható, lehet fogva tartó, lehet szerteágazó, lehet szakadékos, lehet hegyes-völgyes, lehet messze nyúló.

Ha mi is előre tudunk haladni, az ellenség is közeledni tud hozzánk, akkor mondjuk, hogy (a terep) járható. Járható terepen mindenekelőtt foglaljuk el a magaslatok napos oldalait és jól válasszuk meg az élelmezés útjait, hogy amikor harcra kerül a sor, előnyös helyzetben legyünk.

Ha előrehaladni még csak tudunk, de visszatérni már bajosan, akkor mondjuk, hogy (a terep) fogvatartó. A fogvatartó terep sajátossága, hogy ha az ellenség nem készült fel a harcra, akkor előremegyünk és legyőzzük; de ha az ellenség harcra készen áll, akkor hiába megyünk előre, nem lesz miénk a győzelem, mert hiszen nagyon nehéz volna visszatérnünk, s így nem tudunk előnyökhöz jutni.

Ha mi is előremegyünk, de előnyhöz nem jutunk, az ellenség is előrehalad, de előnyhöz nem jut, akkor mondjuk, hogy (a terep) szerteágazó. Szerteágazó terepen kínáljon nekünk bármilyen előnyöket az ellenség, mi semmiképpen ne menjünk előre, hanem vezessük el onnan a sereget. S ha el tudjuk érni, hogy az ellenséges sereg egyik fele előrenyomul, és ekkor mérünk rá csapást, akkor előnyhöz jutottunk.

Szakadékos terepen, ha sikerül elsőnek elfoglalnunk, az a legfontosabb, hogy teljesen megszálljuk a helyet és úgy várjuk az ellenséget. Ha az ellenségnek sikerült előttünk elfoglalnia, és teljesen megszállta már, akkor ne menjünk utána; csak abban az esetben mehetünk utána, ha nem szállta meg teljesen.

Hegyes-völgyes terepen, ha sikerül elsőnek elfoglalnunk, mindig a magaslatok napos oldalait szálljuk meg, úgy várjuk az ellenséget. De ha előttünk már elfoglalta az ellenség, akkor vezessük el onnan a sereget, ne menjünk (az ellenség) után.

Messzire nyúló terepen, ha az erők (*shi* 勢) egyenlők, szinte lehetetlen csatát kezdeni, és harcba keveredve semmi előnyhöz nem juthatunk. Ez a hat (szabály): a terepről szóló tanítás. A hadvezérnek, hogy tökéletesen láthassa el feladatát, mindezt nagyon alaposan tanulmányoznia kell.

Mert ezekből fakad, hogy a hadsereg egyszer visszafordulni kénytelen, másszor meggyengül, egyszer az ellenség kezére jut, másszor felmorzsolódik, egyszer felfordulás támad soraiban, másszor futásban kénytelen menekülést keresni. Ez a hat dolog egyáltalán nem természeti szerencsétlenség, hanem a hadvezér hibája.

Ha az erők *(shi)* egyenlők, de eggyel támadunk meg tízet, akkor visszavonulásra kényszerülünk. Ha a katonák erősek, a tisztek (*li* 吏) azonban gyengék, akkor (seregünk) gyenge lesz. Ha a tisztek erősek, a katonák azonban gyengék, akkor (seregünk) az ellenség kezére jut. Ha a főtisztek (*dali* 大吏) elégedetlenek és nem engedelmeskednek, ha az ellenséggel találkozván a maguk feje szerint hadakoznak, akkor a hadvezér nem ismeri igazi képességeiket (*neng* 能), és (a sereg) felmorzsolódik. Ha a hadvezér gyenge, nem elég szigorú, az alapelvek tanításakor nem elég világos, akkor a tisztek és katonák nélkülözni fogják az állandó szabályokat (*chang* 常), s a hadirend felállításakor minden összekuszálódik, aminek következtében felfordulás lesz urrá (a seregben). Ha a hadvezér nem képes helyesen megítélni az ellenséget, kicsiny erőt vet harcba nagy erő ellen, ha maga gyenge lévén, megtámadja az erőset, ha katonáiból nem válogat ki rohamosztagokat, akkor (a sereg) futásban lesz kénytelen menekülést keresni.

Ez a hat (szabály): a vereségről szóló tanítás. A hadvezérnek, hogy tökéletesen láthassa el feladatát, mindezt nagyon alaposan tanulmányoznia kell.

A terepformák: megannyi segítség a hadsereg számára. Az ellenség helyes megítélése a győzelem biztosítása céljából, valamint a szűk, járhatatlan, távoli és közeli (terepek) megvizsgálása: a fővezér (*shangjiang* 上將) feladata.

Aki ezek ismeretében vezeti a harcot, az biztosan győzelmet arat; aki azonban ezekről mit sem tud, mégis harcot vezet, az óhatatlanul vereséget szenved. Éppen ezért: ha a harcról szóló tanítás (*zhandao* 戰道) biztos győzelmet ígér, akkor mindig felvehetjük a harcot, még ha az uralkodó (*zhu* 主) azt mondja is, hogy ne harcoljunk. De ha a harcról szóló tanítás csak vereséget helyez kilátásba, akkor semmiképpen sem szabad harcba bocsátkoznunk, hiába mondja azt az uralkodó *(zhu),* hogy most pedig harcolnunk kell.

Az (a hadvezér) tehát, aki előrenyomulván nem a hírnevet keresi, visszavonulván pedig nem retteg a büntetéstől, hanem csak a nép

(*min* 民) védelmezésére és uralkodója *(zhu)* igazi érdekeire (*li* 利) gondol, az a fejedelemségnek *(guo)* valóságos drágaköve.

Ha úgy tekintünk katonáinkra, mint saját gyermekeinkre, akkor elmehetünk velük akár a legmélyebb szakadékba is; ha úgy tekintünk katonáinkra, mint szeretett fiainkra, akkor követnek bennünket akár a halálba is. De ha úgy szeretjük őket, hogy nem tudunk parancsolni nekik, ha olyan nagylelkűek vagyunk irántuk, hogy nem tudjuk szolgálatra fogni őket, ha tehát olyan felfordulást okozunk, hogy többé helyre sem tudjuk állítani a rendet, akkor katonáink lázadó fiúkhoz hasonlítanak, s lehetetlen lesz harcba vinni őket.

Ha megértjük, hogy katonáinkkal képesek vagyunk a támadásra, de nem értjük meg, hogy az ellenséget éppen nem szabad megtámadnunk; akkor győzelemre csak félig-meddig számíthatunk. Ha felismerjük, hogy az ellenséget most meg lehet támadni, de nem értjük meg, hogy katonáinkkal most nem tudunk támadást végrehajtani, akkor is csak félig-meddig számíthatunk győzelemre. Ha felismerjük, hogy az ellenséget meg lehet támadni, s tudjuk, hogy katonáinkkal most képesek vagyunk támadni, de nem értjük meg, hogy a terepforma nem teszi lehetővé számunkra a harcot, akkor megint csak félig-meddig bízhatunk a győzelemben.

Ezért háborúzni az tud igazán, aki úgy mozgatja (seregét), hogy sohasem téved el, s úgy vezeti (vállalkozásait), hogy sohasem jut szorult helyzetbe.

Jól mondják tehát: ha ismerjük az ellenséget és ismerjük magunkat, akkor a győzelem nem maradhat el; s ha ismerjük a földet és ismerjük az eget, akkor a győzelmünk tökéletes lesz.

11. A KILENC TERÜLET

Sunzi 孫子 mondotta:
A hadvezetés törvényei szerint van laza terület, van könnyű terület, van harcra ingerlő terület, van nyílt terület, van kulcsfontosságú terület, van súlyos terület, van nehezen járható terület, van körülzárással fenyegető terület és van halálos terület.

Amikor a különböző fejedelmek (*zhuhou* 諸侯) maguk harcolnak a saját területükön, akkor az laza terület. Amikor idegen területre hatolunk be, de nem mélyen, az a könnyű terület. Az

(a terület), amelyet elfoglalva mi is előnyökhöz jutunk, de ha az ellenség foglalja el, ő is előnyökhöz jut általa: harcra ingerlő terület. Amelyen mi is előre tudunk haladni, az ellenség is meg tud közelíteni bennünket, az a nyílt terület. Amelyet három oldalról is fejedelmi területek (*zhuhou zhi di* 諸侯之地) határolnak, s így aki elsőnek érkezik oda, meghódítja az egész égalatti sokaságát, az a kulcsfontosságú terület. Amikor idegen területre mélyen behatolunk, s magunk mögött sok fallal körülvett várost (*cheng* 城) és faluközpontot (*yi* 邑) hagyunk, akkor az súlyos terület. Amikor alig járható utakon haladunk hegyi erdőkön, szakadékokon és mocsarakon át, akkor az nehezen járható terület. Ahol a behatolás útja szűk, a visszatérés útja pedig görbe, úgyhogy az ellenség kis erővel is csapást tud mérni a mi nagyobb erőnkre, ott a terület körülzárással fenyegető. Amikor gyors csatával megmenekülhetünk, de ha nem vesszük fel elég gyorsan a harcot, el kell pusztulnunk, akkor az halálos terület.

Éppen ezért laza területen nem kell harcolnunk, könnyű területen nem érdemes megállapodnunk, harcra ingerlő területen nem szabad támadnunk, nyílt területen nem szabad elszakadnunk, kulcsfontosságú területen egyesülni kell szövetségeseinkkel, súlyos területen fosztogatnunk kell, nehezen járható területen mindig mennünk kell előre, körülzárással fenyegető területen jó haditervet kell kovácsolnunk, halálos területen pedig feltétlenül harcolnunk kell.

A régi időkben azok, akikről azt mondták, hogy igazán értenek a hadviseléshez, el tudták érni, hogy az ellenséges sereg elővédje és hátvédje között ne legyen jó kapcsolat, hogy az ellenség nagyobb és kisebb erői ne tudják egymást támogatni, hogy az előkelők (*gui* 貴) és a közrendűek (*jian* 賤) ne tudjanak egymás segítségére sietni, hogy a felettesek (*shang* 上) és az alárendeltek (*xia* 下) ne tudjanak egymásnak segíteni, hogy a katonák egymástól elszakadva ne is egyesüljenek többé, vagy pedig, ha együtt marad is az (ellenséges) hadsereg, ne tudjon egy emberként cselekedni.

Bátorkodom most megkérdezni: ha az ellenség nagy erővel és teljes hadirendben éppen közeledik felénk, hogyan kell fogadnunk? És meg is felelek: minél előbb el kell vennünk tőle azt, amit legjobban szeret, s nyomban hallgatni fog a szavunkra.

A háború legfontosabb elve (*qing* 情) az legyen, hogy minél

gyorsabban igyekezzünk elfoglalni azt, amit az ellenség még nem ért el, járjunk olyan utakon, amelyekre (ellenségünk) még csak nem is gondol, s támadjunk ott, ahol (ellenségünk) nem készült fel a védelemre.

Ha idegenek vagyunk (*ke* 客) valahol, akkor mindig alapelvünk legyen, hogy mély behatolás esetén jól összpontosítsuk erőnket, s akkor az odavalósiak (*zhuren* 主人) nem győzhetnek le bennünket; fosszuk ki a termékeny mezőket, s akkor csapatainknak (*sanjun* 三軍) lesz elegendő élelme; gondoskodjunk (katonáink) jólétéről és ne fárasszuk ki őket; növeljük bátorságukat (*qi* 氣) és gyakoroltassuk erejüket; irányítsuk a sereget alapos számítások és jó tervek szerint, de ugyanakkor tetteinket senki át ne tekinthesse.

Állítsuk (katonáinkat) olyan helyekre, ahonnan nincs kiút, s akkor meghalnak inkább, de nem menekülnek. Ha pedig meghalni is készek, akkor a tisztek és katonák biztosan megfeszítik minden erejüket.

Mert seregünk katonái, ha nagy veszedelemben vannak, nem rettegnek többé; ha nincs számukra kiút, akkor szilárdan (helytállnak); ha mélyen behatolnak (az ellenség földjére), ragaszkodnak is hozzá; ha elkerülhetetlen számukra, akkor küzdenek.

Így a hadsereg szorgoskodásunk nélkül is elővigyázatos lesz, követelésünk nélkül is engedelmeskedni fog, kötelékek nélkül is ragaszkodni fog hozzánk, s parancsaink nélkül is (helyesen) fog cselekedni. S akkor betilthatjuk a jóslásokat, hiszen minden kétséget eltávolítottunk,[24] és a sereg mindhalálig nem tántorodik meg.

Ha nemes katonáinknak (*shi* 士) nincs fölösleges vagyonuk (*cai* 財), ez még nem azt jelenti, hogy megvetik a vagyont (*huo* 貨); ha nem nyúlik hosszúra az életük, ez még nem azt jelenti, hogy nem akarnak sokáig élni.

Azon a napon, amikor parancsot kapnak az indulásra, nemes katonáinknak *(shi),* ha éppen ülnek, eláztatja ruháját a könny, ha pedig fekszenek, arcukat folyja be keresztül-kasul a könny.

Ha azonban olyan helyekre állítjuk őket, ahonnan nincs kiút, akkor éppen olyan bátrak lesznek, akár Zhu 諸 vagy Gui 劌.[25]

Ezért aki igazán ért a hadvezetéshez, az olyan, mint Shuairan 率然. Shuairan a Chang-hegy 常 kígyója, amely ha csapást mérnek a fejére, védekezik a farkával, ha csapást mérnek a farkára, védekezik a fejével, és ha csapást mérnek a testére, fejét és farkát együtt

veti harcba. Bátorkodom megkérdezni: lehetséges-e olyanná tenni (egy hadsereget), amilyen Shuairan? S meg is felelek: lehetséges. Mert akárhogy gyűlöljék is egymást a Wu-beliek 吳 meg a Yue-beliek 越,[26] ha egyazon csónakban akarnak átkelni a túlsó partra, és netán viharba kerülnek, akkor éppen úgy egymás segítségére kell sietniük, akár a jobb kéznek meg a bal kéznek.

Éppen ezért összekötözni a lovakat és földbe ásni a kocsikerekeket: ez még nem elég ahhoz, hogy rábízzuk magunkat. Legyen minden katonánk olyan bátor, mintha csak egyek lennének: ez a vezetés helyes útja. Az erősek és a gyengék egyaránt győzni tudnak, csak figyelembe kell venni a terep törvényeit (*di zhi li* 地之理).

Így aki igazán ért a hadvezetéshez, az katonáit a számukra reménytelennek látszó helyzetből kézen fogva tudja kivezetni, mintha csak egyetlen embert vezetne.

A hadsereg vezérének fontos feladata, hogy mindig nyugodt legyen s ezáltal kiismerhetetlen; igazságos legyen, s ezáltal tartsa fenn a rendet; képes legyen ostobaságban tartani katonáinak fülét és szemét, s érje el, hogy senki ne tudjon semmit; változtassa meg intézkedéseit, cserélje ki (korábbi) terveit, s érje el, hogy erről senki se szerezzen tudomást; változtassa meg szálláshelyét, térjen a sereggel kerülőutakra s érje el, hogy mindezt senki meg ne sejtse.

Ha seregünk vezetésében elérkezik a megfelelő pillanat, akkor úgy tegyünk, mint aki feljutván egy magaslatra, eldobja magától a létrát. Ha seregünket vezetve mélyen behatolunk valamelyik fejedelem *(zhuhou)* területére, ahol megkezdjük hadműveleteinket, akkor a sereg birkanyájként menjen vagy jöjjön oda, ahová éppen tereljük, mit sem tudva róla, hová (vezetjük).

Összegyűjteni a hadsereg *(sanjun)* minden katonáját, s bevetni őket a veszélyeztetett helyen: ez is a hadsereg vezérének fontos feladata.

A kilenc terület változásait, az összehúzódás és kiegyenesedés előnyeit és az emberi érzelmek törvényeit mindenképpen tanulmányoznunk kell. Amikor idegenek vagyunk (*ke* 客) valahol, alapelvünk legyen, hogy mély behatolás esetén összpontosítani kell erőnket, sekély behatolás esetén pedig megoszthatjuk erőnket. Ha seregünk élén elhagyván országunkat (*guo* 國) átlépjük a határt, akkor elszakadással fenyegető területen járunk; ha mind a négy irányból megközelíthetők vagyunk, akkor az kulcsfontosságú

terület; ha mélyen behatolunk, akkor súlyos területen járunk; ha sekélyen hatolunk be, akkor könnyű területen járunk; ha mögöttünk erődítmények (*gu* 固) vannak, előttünk pedig szűk átjárók, akkor az körülzárással fenyegető terület; és ha nincs számunkra kiút, akkor halálos területen vagyunk.

Éppen ezért laza területen egyesítenünk kell (minden katonánk) becsvágyát (*zhi* 志), könnyű területen fenn kell tartanunk az összeköttetést, harcra ingerlő területen csak az ellenség után szabad cselekednünk, nyílt területen nagy gondot kell fordítanunk a védelemre, kulcsfontosságú területen meg kell szilárdítanunk a (szövetségi) kötéseket, súlyos területen biztosítani kell az élelmezés folyamatosságát, nehezen járható területen csak az utakon szabad előrenyomulnunk, körülzárással fenyegető területen el kell zárnunk az átjárókat, halálos területen pedig meg kell mutatnunk a katonáknak, mi az, ami életüket fenyegeti.

Mert a katonák természete (*qing* 情) olyan, hogy ha körülzárják őket, akkor védekeznek; ha nem látnak más kiutat, akkor küzdenek; ha nehéz helyzetbe kerülnek, akkor követnek bennünket.

Ha jutalmak osztásában nem ismerünk el állandó törvényeket (*fa* 法), ha parancsaink kifüggesztésekor nem a polgári kormányzás elveit (*zheng* 政) tartjuk szem előtt, akkor úgy tudunk majd bánni a hadsereg egész sokaságával, mintha csak egyetlen embert irányítanánk. Amikor harcba vezetjük (katonáinkat), határozzuk meg a feladatukat, de nem szükséges megmagyarázni azt egy szóval sem; harcba vezetvén őket, hívjuk fel figyelmüket az előnyökre, de nem kell ecsetelnünk a hátrányokat.

(Seregünk) csak akkor képes megmaradni, ha előzőleg bevetettük már pusztulással fenyegető területen; csak akkor tudja életét megmenteni, ha előzőleg megjárt már halálos területet is. Mert katonáinknak előbb hátrányos helyzetbe kell jutniuk, csak azután képesek jól intézni a győzelem vagy vereség dolgát.

Úgy van az, hogy aki nem ismeri az egyes fejedelmek (*zhuhou* 諸侯) terveit, az nem tud jó előre szövetséget kötni velük; aki nem ismeri a hegyi erdők, szakadékok és mocsarak terepformáját (*xing* 形), az nem tudja előrevezetni a hadseregét; és aki nem alkalmaz arról a vidékről való (*xiang* 鄉) vezetőt, az nem tudja biztosítani magának a terep kínálta előnyöket *(dili).*

Aki e három szabályból akár csak egyet is figyelmen kívül

hagy, annak serege nem képes hegemón királyságot (*bawang* 霸王) biztosítani.

A hegemón királyságért *(bawang)* küzdő hadseregnek, ha meg akar támadni egy nagy fejedelemséget (*daguo* 大國), nem szükséges nagy tömeget összegyűjtenie, és ha hatalmát ki akarja terjeszteni ellenségeire, nem szükséges ehhez szövetségeket kötnie.

Éppen ezért nem is küzd azért, hogy az égalattiban szövetségeket kössön, nem táplál az égalattiban semmiféle hatalmat, hanem bízik a saját erejében (*si* 私), saját hatalmát terjeszti ki ellenségeire, s így azoknak fallal körülvett városait (*cheng* 城) meg tudja hódítani, fejedelemségeiket (*guo* 國) meg tudja semmisíteni.

Így a háborúban igen fontos feladat, hogy alkalmazkodó mozdulatainkkal kitapogassuk az ellenség szándékait, majd az ellenség figyelmét egyetlen irányba összpontosítsuk, és ezer mérföld távolságból is megöljük a vezérét. Ekkor elmondhatjuk, hogy ügyesen teljesítettük feladatunkat.

Ezért azon a napon, amikor átvesszük a parancsnokságot, zárjuk le a határ kapuit, semmisítsük meg a határátlépési engedélyeket, s ne tűrjünk meg érintkezést (az ellenség) küldötteivel. Ha a fejedelmi udvarban támogatásra találunk, akkor halállal büntetik azt, aki (az ellenséget) szolgálja.

Amikor az ellenséges arcvonal egy időre megnyílik, a lehető leggyorsabban be kell törnünk soraiba. Elsőnek legyünk ott, ahol az ellenség szeretne lenni, aztán nyugodtan várjuk ki a találkozást. Lépjünk át minden tussal írt mércét, inkább alkalmazkodjunk mindig az ellenséghez, s akkor mi döntjük majd el a csata sorsát.

Kezdetben tehát úgy viselkedjünk, akár egy hajadon leányka, s az ellenség kitárja majd kapuit. Akkor aztán legyünk olyan gyorsak, akár a rohanó nyúl, s az ellenségnek nem lesz módja feltartóztatni bennünket.

12. TŰZZEL VALÓ TÁMADÁS

Sunzi 孫子 mondotta:
A tűzzel való támadás ötféle lehet. Az első: emberek megégetése; a második: készletek felégetése; a harmadik: kocsikíséret felégetése; a negyedik: magtárak felgyújtása; az ötödik: utak felperzselése. A tűz alkalmazásának vannak előfeltételei. Tűzgyújtáshoz megfelelő eszközök szükségesek; tűz támasztásához megfelelő idő kell,

tűz gerjesztéséhez pedig megfelelő nap. Az idő akkor megfelelő, ha az időjárás száraz; a nap akkor megfelelő, amikor a hold a Szita, a Fal, a Szárny vagy a Keresztrúd csillagképében van. Amikor a holdat ebben a négy csillagképben látjuk, azokon a napokon fúj a szél. Ha tűzzel akarunk támadni, mindig ki kell választanunk a tűz alkalmazásának öt változata közül az egyiket, és igazodni kell (a körülményekhez). Ha (az ellenség táborán) belül támad tűz, ahhoz kell igazítani hadműveleteinket kívülről. Ha tűz támad (táborában), de az (ellenséges) sereg nyugodt marad, akkor (egyelőre) várjunk, ne kezdjünk támadást; amikor aztán a tűz ereje tetőfokra hág, és lehetséges odamenni, akkor menjünk; de ha nem ajánlatos megközelíteni, maradjunk a helyünkön. Ha alkalmunk nyílik kívülről tüzet gyújtani (az ellenségre), akkor ne várjunk arra, míg belül (támad tűz), hanem az alkalmas időben zúdítsuk rá (a tüzet). Ha széliránybban támad tűz, akkor ne kezdjünk támadást a széllel szemben. Nappali szélben odamehetünk, éjszakai szélben azonban ne mozduljunk.

Minden hadseregnek feltétlenül ismernie kell a tűz alkalmazásának öt változatát, s tudni kell védekezni is ellene. Mert nyilvánvaló, hogy a tűz nagy segítséget nyújthat a támadáshoz, mint ahogy erős az a segítség is, amelyet támadáskor a víz nyújthat. Vízzel szét lehet zúzni az ellenséges sereget, tűzzel azonban meg is lehet hódítani.

Aki pedig a csatában győzni, a támadással hódítani akar, de nem alkalmazza támadáskor a legtökéletesebb módszereket, az szerencsétlenül járhat, és azt mondják majd (vállalkozásáról): „nem térült meg a befektetés". Ezért mondják, hogy a bölcs uralkodónak (*mingzhu* 明主) jól meg kell fontolnia, a jó hadvezérnek pedig alkalmaznia kell a legjobb módszereket.

Amikor nem származna belőle előnyünk, ne mozduljunk; ha nem járna sikerrel, ne vezessük harcba a sereget; amikor veszély nem fenyeget, ne kezdjünk csatát. Az uralkodónak (*zhu* 主) sohasem szabad haragtól indíttatva sereget támasztania, a hadvezérnek sohasem szabad dühtől indíttatva bocsátkozni harcba. Csak akkor mozduljunk, ha ez megfelel érdekeinknek, s tapodtat se mozduljunk, ha az nem felel meg érdekeinknek.

A harag könnyen jókedvre válhatik ismét, a düh könnyen elégedettségre fordulhat ismét, de az elpusztult országot (*guo* 國) nem

lehet többé megmenteni, a halottakat nem lehet többé új életre támasztani. Ezért mondják, hogy a bölcs uralkodó *(mingzhu)* legyen nagyon megfontolt, a jó hadvezér pedig idejében készüljön fel, mert az ország nyugalma és a hadsereg épsége csak ezen az úton biztosítható.

13. KÉMEK ALKALMAZÁSA

Sunzi 孫子 mondotta:
Amikor százezer főnyi hadsereget állítanak fel, és a sereget ezer mérföld távolságra küldik, akkor a népre (*boxing* 百姓) kirótt költségek, valamint a fejedelmek (*gongjia* 公家) kiadásai naponta ezer *jin*re 金 rúgnak, s így az országon belül is, a határokon túl is elkeseredés támad, hiszen hétszázezer család az utakon, utánpótlás szállításában meríti ki erejét, és nem képes rendes munkáját végezni.

A kölcsönös védekezés eltarthat több esztendeig, s nagyon meg kell küzdeni a győzelem egyetlen napjáért. Aki mégis csak a hivatalából húzott száz meg száz *jin* jövedelmét (*juelu* 爵祿) szereti, de az ellenség helyzetének (*qing* 情) megismerésével nem törődik, az gonoszak (*buren* 不仁) közt is a leggonoszabb, az nem lehet emberek vezetője, az nem lehet az uralkodó (*zhu* 主) segítsége, az nem lehet a győzelem ura. Ezért a bölcs fejedelem (*mingjun* 明君) és a kiváló hadvezér (*xianjiang* 賢將) úgy indít háborút és úgy arat győzelmet az ellenség felett, úgy szerez tehát érdemdús tetteket, amelyek révén kiemelkedik a sokaságból, hogy mindent igyekszik előre tudni.

Ezt az előre tudást nem lehet a szellemektől megszerezni (*guishen* 鬼神),[27] nem lehet sem más dolgok mintájára levont következtetések, sem számítgatások útján megszerezni; az ellenség helyzetének ismeretét mindig emberektől kell megszereznünk.

Kémeket (*jian* 間) alkalmazunk tehát, mégpedig ötfélét. Vannak megtelepedett (*xiang* 鄉) kémek, vannak belső kémek, vannak visszatérő kémek, vannak a halál kémei, s vannak az élet kémei.

Ha mind az ötféle kémet egyszerre alkalmazzuk, akkor senki sem ismerheti fel az útjukat, ez pedig valósággal „isteni háló",[28] drága kincs a fejedelem (*renjun* 人君) számára.

Megtelepedett kém az, akit az (ellenséges) vidék (*xiang* 鄉) lakosaiból választunk ki és fogadunk szolgálatunkba; belső kém

az, akit (az ellenség) hivatalnokai közül választunk ki és fogadunk szolgálatunkba; visszatérő kém az, akit az ellenség kémei közül választunk ki és fogadunk szolgálatunkba; a halál kéme az, aki a külvilágot megtévesztve folytatja tevékenységét, s a mi kémeinknek is hamis híreket ad tudtára, az ellenség kémeinek is hamis híreket ad tovább; végül az élet kéme az, aki (az ellenségtől) hírekkel tér vissza.

Ezért a hadsereg minden dolga közül a kémekkel tartsuk fenn a legszorosabb kapcsolatot, senki ne kapjon busásabb jutalmat a kémeinknél, s ne legyen titkosabb dolog, mint kémeink szolgálata.

Bölcsesség és ravaszság (*shengzhi* 聖智) nélkül nem tudunk kémeket alkalmazni, emberség és igazságosság (*renyi* 仁義) nélkül nem tudunk kémeket kiküldeni,[29] finom érzék s éleslátás nélkül nem tudjuk megítélni a kémek igazmondását (*shi* 實). Bizony, finom érzék, nagyon finom érzék kell hozzá, de a kémek alkalmazásáról sohasem szabad lemondani. Amikor egy kémünk még el sem kezdte munkáját, de már előre híre támad, akkor a kémnek is, de annak is, aki hírét költötte, meg kell halnia.

Ha (az ellenség) hadseregére csapást akarunk mérni, ha (az ellenség) városát meg akarjuk ostromolni, ha (az ellenség) vezérét meg akarjuk ölni, akkor előre meg kell ismernünk a hadvezér őrségének, környezetének, látogatóinak, ajtónállóinak és személyes őreinek családi és személynevét, meg kell tehát parancsolnunk a kémeknek, hogy mindezt fürkésszék ki.

Fel kell ismernünk az ellenségnek azokat a kémeit, akiket a mi kikémlelésünkre hozzánk küld, követni kell és előnyökkel kell kecsegtetni őket, irányítanunk kell és magunknál kell tartanunk őket, mert így visszatérő kémeket tudunk szerezni és alkalmazni. Az ő segítségükkel ismereteket szerzünk ahhoz, hogy helybeli *(xiang)* kémeket és belső kémeket tudjunk találni és szolgálatunkba állítani; az ő segítségükkel jutunk elég ismerethez annak érdekében, hogy a halál kémei jól végezzék megtévesztő munkájukat, hogy hamis hírekkel tudjuk az ellenséghez küldeni őket; és az ő segítségükkel szerzünk ismereteket ahhoz, hogy az élet kémeit alkalmas időpontban tudjuk kiküldeni. Az ötféle kém szolgálatában az a legfontosabb, hogy mindenképpen ismeretekhez jussunk. S minthogy az ellenségről való ismereteink mindenekelőtt a visszatérő kémektől függenek, azért a visszatérő kémekkel feltétlenül bánjunk nagylelkűen.

A régi időkben a Yin-dinasztia 殷 Yizhinek 伊摯 köszönhette felemelkedését, aki először a Xia-dinasztiát 夏 szolgálta. A Zhou-ház 周 felemelkedését Lüyának 呂牙 köszönhette, a Yin-ház emberének.[30] Ezért a bölcs fejedelem és a kiváló hadvezér mindig képes legyen rá, hogy nagy tudású embereket a kémeivé tegyen, s akkor nagy tetteket fog véghezvinni. A háborúban ez a legfontosabb, a hadsereg a kémekre támaszkodva tud helyesen cselekedni.